

DEL 1

HUR KOM VI ATT BLI BOVARNA I DRAMAT?

Kapitel 1

VARFÖR DENNA PLÖTSLIGA FIENTLIGHET?

Den brittiske läkaren David Mackereth blev 2019 av med sitt jobb efter att ha meddelat att han inte tänkte använda sig av anpassade pronomen för transpatienter på grund av sin kristna övertygelse kring kön och sexualitet. Han drog sin arbetsgivare inför arbetsdomstol men förlorade.

Detta kom som en chock för dr Mackereth, men det mest avslöjande var vilka domskäl som rätten angav. Det var dr Mackareths hänvisning till Första Moseboken 1:27 och dess binära syn på manligt och kvinnligt som blev hans fall. Hans religiösa övertygelse gav inget skydd för hans ståndpunkt. I stället förklarade domstolen:

En tro på Första Moseboken 1:27, en bristande tro på transsexualism och en kritisk inställning till transsexualism med hänvisning till samvetsfrihet är enligt vår bedömning oförenlig med mänsklig värdighet och strider mot andra människors grundläggande rättigheter, särskilt i detta fall transpersoners rättigheter.¹

Slagordet om ”alla människors lika värde” grundar sig på den bibliska uppfattningen att människor är skapade till Guds avbild. För kristna förstärks den bilden av inkarnationen då Gud blev människa – en av oss. Historikern Tom Holland konstaterar att denna övertygelse inte uppstod ur tomma intet. Den är inte ”grundläggande”:

”Att människor har rättigheter, att de är födda jämlika, att de har rätt till livsuppehälle och skydd undan förföljelse – detta har aldrig varit självklara sanningar.”²

Holland förklarar att exempelvis FN:s ”allmänna” förklaring om de mänskliga rättigheterna i själva verket är både lokalt och historiskt bundna. De härrör från dokument upprättade av rättslärda inom den medeltida kyrkan i Europa. De har alltså inte alltid varit erkända eller ens påtänkta på alla håll. De härrör från sanningarna i Första Moseboken 1. Men enligt ett rättsutlåtande av dr Mackareths domare avfärdades hans tro på dessa sanningar inte bara som förläggad utan stämplades rent av som farlig.

Detta är bara ett exempel. Varje dag belamras mitt flöde på sociala medier av rubriker från kristna organisationer som reagerar på något nytt politiskt agerande eller juridiskt utslag mot kristna traditioner och värderingar.

Kristna chockas av att nya lagar stiftas runt om i västvärlden där HBTQI-rättigheter tillåts övertrumfa religionsfriheten. Man förargas över att man inte får gehör för att förändra lagar kring sena aborter och dödshjälp. Man oroar sig för att bibelkunskapen i skolorna ska försvinna och att anslagen till religiösa välgörenhetsorganisationer ska strypas. Samtidigt ökar den världsvida förföljelsen av kristna – något som får litet eller inget utrymme i de stora medierna.

Vi ställer oss inte bara frågan ”Hur kunde det bli så här?” utan även ”Hur kunde det gå så fort?” Det var väl ändå inte så värst länge sedan som kristna värderingar – något motvilligt – ansågs vara till nytta för samhället? Lite som att äta fiskleverolja på 1950-talet: det smakade illa men det var nyttigt. Men i dag smakar det inte bara illa – det är rent av giftigt. Det är hög tid att göra sig av med det.

Vi betraktas som arga och privilegierade. Vi lägger oss i sådant

som vi inte har med att göra och gnäller ständigt över vår förlo-
rade ställning och vårt minskade inflytande. Allt vårt prat om reli-
gionsfrihet betraktas bara som egenintresse. När vi satt vid rodret
och andra krävde sina rättigheter lyfte vi inte ett finger. Utan att
behöva gå ända tillbaka till korstågen har kristna anklagats för att
vara sena ur startgroparna när det gäller systematisk rasism och
alltför tystlåtna när homosexuella har behandlats illa och fängs-
lats. Och sedan hänger ju frågan om institutionella övergrepp på
barn som en mörk skugga över kyrkan. När kulturella, juridiska
och politiska krafter därför tränger in oss i ett hörn och minskar
vårt utrymme, då skyddar de ju egentligen bara alla andra från
oss, eller hur?

Det råder förvirring och osäkerhet bland kristna i västvärlden.
Precis som William Foster ute på Venice Pier förvånas vi över att
andra inte längre ser oss så som vi ser oss själva. Och allt har hänt
rekordsnabbt.

HANDLINGSPROGRAM FÖR FRIHET OCH GLÄDJE

Hur gick den här förändringen till? Hur kom det sig att vi blev bo-
varna i dramat – och så snabbt? Det hade varit enkelt att säga att
kulturen helt enkelt har förkastat evangeliet och rusar huvudstupa
som zombier mot en avgrundsdjup samhällskollaps, pådriven av
sexorgier och stora konflikter.

Men det förklarar inte varför den bild som utmålas av kulturen,
politiken och rättsväsendet framställs i så positiv dager. Apoka-
lypsen vägrar retfullt nog att infinna sig. Vad vi i stället ser komma
är hoppet om en ny värld full av glitter och regnbågar – ett nytt
evangelium! Genom nyhetsartiklar och filmer matas vi hela ti-
den med berättelser om människor som en gång var vilsna och
förvirrade eller kämpade med sin identitet på grund av samhäl-
lets kvävande normer, men som nu har blivit fria genom att vara
sanna mot sig själva. Den olympiske mästare i tiokamp och själva

sinnebilden för manlighet som tidigare hette Bruce Jenner har nu kommit ut som Caitlyn, ett exempel på hur vi av egen kraft kan höja oss över vår smärta och våra lidanden och bli någon annan. Vad som erbjuds är ett annat evangelium – ett budskap som först försöker utmåla det kristna evangeliet som dåliga nyheter och sedan ersätta det med goda nyheter.

Det är detta alternativa evangelium som ligger bakom projekt som Safe Schools Program i Australien, som är en handlingsplan där man använder sig av ”flytande könsidentitet” för att få bukt med mobbning i statliga skolor. När projektets upphovskvinna, akademikern Roz Ward vid La Trobe University, för några år sedan fick frågan vad hon hade för avsikt med projektet sade hon att hon ”aldrig kommer att ge upp kampen om en friare och gladare värld”.³

Frihet och glädje för världen. Är det inte snarare *våra* idéer? Är det inte ord som *vi* använder för att beskriva den kommande nya skapelse som Jesus har vunnit åt sitt folk? Den australiske pastorn och författaren Mark Sayers menar i sin bok *Reappearing Church* (2019) att den nya verklighet som vi nu upplever inte behöver skapa några nya begrepp eller idéer för att förklara sig själv. Det behöver den inte. Västvärldens kristendomen, som länge har betraktats som döende och meningslös, har lämnat efter sig alla sina ämbar och redskap när den har dragit sig undan till periferin. Den nya rörelsen har bara tagit vid och fyllt ämbaren igen.

Frihet och människovärde är bibliska begrepp som hör Guds rike till. De utgjorde grunden för den kristna rörelsen – en rörelse som har svept fram över världen. Begreppen är väldigt tilltalande och övertygande. Alla vill ta del av frukterna av dessa idéer.

Men roten till dessa idéer vill man gärna säga av. Sayers skriver att vår progressiva kultur strävar efter ett ”gudsrike utan Gud”.⁴ Man vill kopiera gudsrikets vision om det goda livet – en framtida värld med mänskliga rättigheter, värdighet, frihet, kärlek och

jämlikhet – men utan att ha Jesus i centrum. För dem av oss som kanske vill se det här projektet krascha för att visa hur rätt vi har, verkar den här visionen frustrerande nog utvecklas tämligen väl – åtminstone på ytan.

Program för ökad jämställdhet och mångfald hör till det normala i stora företag. Frihet för sexuella minoriteter hyllas bland sekulära människor överallt. Frigörelse för alla möjliga marginaliserade grupper lyfts fram på sociala medier. Samtidigt framställs kristna som sura, vresiga och rent av förbittrade över att inte längre vara budbärare av det glada budskapet om frihet och glädje.

Trots att kungen med stort K har störtats från tronen står den inte tom. Någon annan har tagit den i besittning. Av vem? Av mig. Och dig. Det är den enskilda människan som nu sitter på tronen i detta nya rike.

Professorn i statsvetenskap Dale Kuehne har gett den senmoderna västvärlden beteckningen ”iWorld”. I den traditionella världen – eller ”tWorld” som han kallar den – fick vi vår förståelse om oss själva och vår plats i världen genom ”relationer präglade av ömsesidiga förpliktelser”.⁵ Samhället hölls samman av att man insåg att familjestrukturer och plikten att upprätthålla dem – ibland på bekostnad av enskilda människors frihet – var vägen till framgång. Däremot menar man i ”iWorld” att mål och mening ligger hos den enskilda människan, och våra ömsesidiga förpliktelser gentemot familjen har ersatts av relationer som man själv väljer. Vår inre kompassnål pekar inte utåt utan inåt. Svaret på vilka vi är finner vi inom oss själva. Vi skapar vår egen mening, och vi släpper bara in sådana i våra liv som bejakar och bekräftar vår jagcentrerade ledstjärna.

Jag kan inte nog betona hur viktig denna förändrade syn på relationer har varit och hur länge den har varit på gång. Även om det känns som det var alldeles nyss som vi uppmanades att börja använda det nybildade pronomenet *hen*, har detta individualistis-

ka tronskifte sina rötter i upplysningens mylla för flera hundra år sedan. Vad vi upplever i dag är inte någon plötslig upptäckt av ett nytt sätt att se på världen. Det är snarare kulmen på en människosyn som fick fäste långt innan ordet "cisperson" började användas vid de humanistiska fakulteterna på våra universitet.

Den kanadensiske filosofen Charles Taylor kallar vår tid för "äktetens tidsålder" – en tidsålder som har sitt ursprung i romantiken i slutet av 1700-talet och som sedan har mynnat ut i den sexuella revolutionen och efterkrigstidens högkonjunktur.⁶ Poeter som William Wordsworth och Lord Byron satte stort värde på *uttrycksfull individualism* och hade en stark tilltro till människans *känslomässiga gensvar*. De betraktade den otämjda naturen som äkta och autentisk och ställde den i motsats till den själsdödande tvångströja som det moderna livet och dess institutioner innebar. I vår egen tid definieras äkthet av hur sann du är mot dig själv. Inte hur sann du är mot din kallelse, din samhällsgemenskap eller din äkta hälft utan mot dig själv. Detta sökande efter äkthet har ökat med rasande fart och verkar nu ha nått sin höjdpunkt. Frågan är varför det sker just nu.

EN PLÖTSLIG REVOLUTION

Det korta svaret är att den enorma teknologiska utvecklingen underblåser äkthetens tidsålder. De filosofiska förändringarna har varit på gång i århundraden, men vi har nu nått en brytpunkt genom den otroliga påverkan som den digitala tekniken har haft på världen och hur vi tänker, lever och reagerar. Livsstilar som en gång hörde hemma bland den kulturella och ekonomiska eliten har nu demokratiserats med hjälp av iPhone. Idéer som tidigare tog årtal att sprida till de breda folklagren skapas och genomförs nu i en hisnande hastighet tack vare nya former av direktkommunikation.

Tidigare var oberoende och sexuell frihet bara förbehållet dem

som skyddades av sin rikedom och samhällsställning, men i dag är detta tillgängligt för alla. Youtubare och influencers på Instagram sprider sina tankar och idéer viralt till tonåringar och skaffar sig en enorm mängd följare till nästan ingen kostnad alls.

En sådan influencer är Jazz Jennings som kom ut som transperson före sin tioårsdag. Jazz berättelse har dokumenterats och hyllats av influencers i media över hela världen, och Jazz' youtubekanal har miljontals visningar. År 2018 uppgav tidningen *USA Today* att "Jazz Jennings skiner som en sol efter att ha genomgått en könsbekräftande operation". Bara det att man använder ett ord som "bekräftande" visar att frågan huruvida det går att omdefiniera sig själv redan är avgjord. Men de "komplikationer" som följde av Jazz' operation påminner oss om att det inte är så enkelt att "bli den du vet att du är". Könskorrigeringar operationer är traumatiska och oftast oåterkalleliga. För många missnöjda patienter är det bara början på en rad kompletterande operationer. Ofta följer årtal av ytterligare mindre medicinska ingrepp och hormonbehandlingar. Ändå blundar man gärna för dessa farthinder på vägen mot en kulturell utopi.

Jazz' berättelse är ett exempel på hur plötsligt och totalt vi har anammat individualismen. Innan en idé ens är färdigformulerad basuneras den ut till en värld som alltid är uppkopplad. Försökaniner behövs inte längre. Nya intellektuella och moraliska påfund testas av unga konsumenter i realtid.

Frågan för oss kristna är hur vi ska bemöta dessa utmaningar. Har vi de rätta verktygen och den kunskap som behövs för att motverka detta konkurrerande evangelium, eller kommer vi att sopas bort tillsammans med resten av de kulturella grundbultar som en gång verkade så robusta?

Vi har ju ett bättre evangelium – ett evangelium som inte behöver gömma sig bakom skönmålningar som "komplikationer". Det är ett evangelium som kan förvandla oss på ett mycket djupare,

orubbligare och mer tillfredsställande sätt än vad några ytliga försök kan göra – ett evangelium fyllt av förlåtelse, kärlek och acceptans och som inte är beroende av hur vi upplever vår identitet.

Men det är inte självklart hur vi ska bemöta dessa utmaningar. Ett sätt att motverka detta alternativa evangelium som en del kristna tidigt förordade byggde på en felaktig analys av vart vår kultur var på väg, vilket vi strax ska se. Faktum är att vår kultur inte är på väg tillbaka till en gammal förkristen livssyn utan framåt mot en ny postkristen livssyn – en som är ytterst fientligt sinnad till den bibliska synen på människan. Detta är en kultur och ett antal övertygelser som kyrkan aldrig har stött på förut.

KOM OCH KÖP

För ungefär tjugo år sedan gladdde sig evangelister och dem som var med i den så kallade *Missional Church*-rörelsen över att världen var på väg tillbaka till en förkristen period, där evangeliets budskap skulle betraktas med nya ögon skilt från alla traditionella och kulturella associationer. Jag deltog själv i möten på olika kaféer och pubar där vi diskuterade den nya världen och de möjligheter som det medförde. Våra strategier för att grunda nya församlingar och evangelisera byggde på övertygelsen att postmodernismen hade jämnat ut förutsättningarna. Den kristna tron var nu en bland många konkurrerande livsåskådningar på den offentliga arenan.

Den amerikanske sociologen Philip Rieff har betecknat stora delar av den förkristna världen som "den första kulturen" – en värld som rymde många konkurrerande gudar till vilka man svor trohetseder och hörsammade deras krav.⁷ Den första kulturen var inte missionerande, utan varje gud och hans eller hennes anhängare höll sig på sin kant.

"Den andra kulturen" förändrade saker och ting, enligt Rieff. Den andra kulturen var monoteistisk och missionerande. Kristen-

domen rev barriärer mellan stammar och klaner med sin betoning på jämlikhet mellan könen, rastillhörigheter och samhällsklasser. Den sopade undan den första kulturen.

I och med att den andra kulturens värderingar var på tillbakagång i västvärlden var vi inställda på en återgång till den första kulturen med en ny sorts gudavärld. Strategin var klar. Kristna skulle ställa upp stånd jämsides med alla andra på en öppen marknad. Vi var övertygade om att våra produkter skulle vara mer lockande om vi bara fick chansen att visa upp dem bredvid de andra. Det enda vi behövde göra var att skala bort allt det gamla religiösa bråte som hade samlats på hög under århundradenas lopp – den flagranta institutionalismen, jagandet efter världslig makt, förkärleken till ekonomiska strukturer som gav näring åt girighet samt de mindre lockande liturgiska formerna. Jesu enkla budskap skulle kunna presenteras och utforskas utan förutfattade meningar av en kultur som bara väntade på att få lite goda nyheter. Kyrkor poppade upp lite överallt i hem och på pubar i väst, redo för en tillströmning av nya sökare.

Men denna strategi har inte fungerat. Alltför ofta har den nya rörelsens grundare mer börjat efterlikna pubbesökarna i stället för att pubbesökarna börjat efterlikna Jesus. Ofta gick ledarskapet i spetsen, där exempelvis Rob Bell gick från en uttalad teologisk ödmjukhet till något som bara kan klassas som villolära.

Många andra blev utbrända då de såg för lite frukt av alla sina ansträngningar och maldes ner av vardagslivets bördor med bolån, småbarn, jobbpendling utan kontakt med andra kristna under veckan. Några återvände luttrade men lättade till traditionella kyrkor, där de kunde tillämpa några av de saker som de hade lärt sig. En del lämnade kyrkan för gott. Andra lämnade Jesus för gott – inte alla, men alldeles för många.

Anledningen till detta blir allt tydligare. Vad vi upplever nu är inte en återgång till någon sorts förkristen era utan en rörelse

framåt mot något nytt – en postkristen verklighet. Detta är vad Philip Rieff kallar för ”den tredje kulturen”. Den första och andra kulturen hade något som inte finns i den tredje kulturen, nämligen en andlig eller transcendent ordning som formade den sociala strukturen. Människor förhöll sig till Gud eller gudarna med hjälp av sociala och kulturella strukturer, där tempel och andra heliga platser, familjen och hemmet, liturgiska almanackor och högtider alla pekade mot en verklighet bortom sig själva. De jordiska mönstren var en återspeglning av det transcendent.

Den tredje kulturen avvisar denna andliga verklighet. Den tredje kulturens värld är hermetiskt skild från allt transcendent och menar att vår identitet enbart skapas i förhållande till varandra och inte till Gud. Det är här vi finner livets mening, och någon högre auktoritet finns inte. Vi är fria att själva konstruera – och dekonstruera – dessa.

Kort sagt gjorde vi en felbedömning när vi antog att vi var på väg tillbaka till en förkristen, hednisk världsuppfattning, vilket skulle ha gett oss samma slags gehör som vi hade under de första århundradena. Till skillnad från den första kulturen är den tredje kulturen i hög grad missionerande och aktivt fientlig mot den andra kulturens värderingar. Den rymmer försvarsmekanismer mot många av de taktiker som användes under förkristen tid och som vi var säkra på skulle fungera igen.

NU KLARAR VI OSS SJÄLVA

Sekulära samhällsdebattörer har läst av samtiden bättre än vad kristna har gjort. I boken *Kollektiv galenskap* av den brittiske författaren och debattören Douglas Murray, som är gay och ateist, menar han att ”alla människans stora narrativ har kollapsat under de senaste 25 åren”.⁸ Men eftersom naturen avskyr tomrum måste det fyllas med något annat. Murray fortsätter: ”Människor i välmående demokratier i väst kunder ju inte förbli det första folket i

historien som helt saknar en förklaring till vad de gör här eller en berättelse som ger livet mening.”⁹

Vi ser två historiska händelser sammanfalla vid exakt samma tidpunkt, dels det minskande inflytandet av det traditionella västerländska narrativet genomsyrat av den kristna grundsynen och dels uppsvinget för den digitala tekniken och sociala medier vilka har gett en plattform för andra mer vakna och övertygande historieberättare att fylla detta tomrum och göra det snabbt. Hallå Silicon Valley. Murray poängterar hur snabbt några få företag i södra Kalifornien inte bara har ”makten att styra över vad de flesta i världen vet, tänker och säger, utan de har också en affärsmodell som träffande har beskrivits som beroende av att hitta ’kunder som är villiga att betala för att ändra någon annans beteende’”.¹⁰ Den huvudsakliga beteendeförändring som dessa plattformar syftar till är att införliva en ”ny sorts metafysik i våra samhällen: en ny religion, skulle man kunna säga”.

Till och med en ateist som Murray ser alltså att det är en ny religion som vi ställs inför – en religion som bygger på bejakelse av människors oberoende och hyllning av alla former av självförverkligande till varje pris. Det är en religion vars budskap är att den yttersta meningen finns inom en själv och inte i Gud och hans son Jesus Kristus, vår kung.

Denna postkristna kultur förfogar över den kristna världens verktyg, språkbruk och grundbegrepp, men man använder dessa på ett sätt som går tvärs emot den kristna tron. Minoritetsgrupper i västvärlden verkar ha lika nära gemenskap som många kristna gemenskaper, om inte närmare. Organisationer som verkar för social rättvisa hjälper fattiga på samma sätt som kristna gör, men samtidigt kan de vara extremt fientligt sinnade till den kristna trons anspråk.

När akademikern och författaren Rosaria Champagne Butterfield blev kristen berättar hon att hon till sin bestörtning upp-

täckte att den lesbiska gemenskap som hon hade flyttat *från* på många sätt var mer familjär än den som hon hade flyttat *till*.¹¹ Men det är inte kontentan av hennes upplevelse. Butterfield insåg så småningom att gemenskap och gästfrihet inte är nog *i sig själva*. Men vi kristna kan inte längre avfärda den senmoderna världen och säga att vi gör precis vad de gör, fast bättre – så som vi gjorde under romartiden. Vi har varit så duktiga på att ”kristna” vår kultur och ge den fruktbara och meningsfulla grundbegrepp att den nya religionen kan säga: ”Tack så mycket, nu klarar vi oss själva.”

Och det är just så den resonerar. Denna nya religiösa verklighet erbjuder redan nu ett slags postkristet lärjungaskapsprogram som direkt utmanar evangeliets auktoritativa anspråk. Den använder sig av så förföriska medel att den rent av kommer att locka bort somliga från kyrkan – alla som inte är förankrade i evangeliet om Jesus och korset.

Det kyrkliga nätverk som jag själv tillhör har traditionellt sett bara haft kvällsgudstjänster. Det är ett upplägg som många av oss gillar. Men det har också skapat vad vi kallar ”morgon- och kvällskristna”, det vill säga sådana som firar gudstjänst på morgonen i sin hemförsamling och sedan kommer till oss på kvällen. Det är svårt att få någon att hjälpa till och bidra och utmanas att bli mer kristuslik när de är medlemmar i en annan församling.

Men faktum är att alla kristna nuförtiden är medlemmar i en annan församling. Alla deltar vi i en väldigt effektiv lärjungaskapsträning som vår kultur tillhandahåller från måndag till lördag. På alla möjliga sätt – genom våra telefoner, Netflix, reklam eller nyheter – får vi lärjungaskapsträning som inbjuder oss till ett helt annat sätt att leva. Detta kommer till oss i form av en bländande samling bilder, ljud, berättelser och förslag. Som svar på detta måste våra söndagsgudstjänster erbjuda en lärjungaskapsträning som är djupare, matnyttigare och mer övertygande än den som kulturen erbjuder. Som Guds folk har vi till uppgift att först

rensa bort effekterna av den ena lärjungaskapsträningen innan vi ens kan börja med den bibliska lärjungaskapsträningen.

Den postkristna kulturen pressar oss alltså från två håll. Hur kan vi förmedla det sanna och riktiga evangeliet till människor utanför kyrkan som inte bara uppfattar det som falskt utan som potentiellt farligt? Och hur ser vi till att det alternativa evangeliet inte lockar bort och förleder dem av oss som hänförs av dess anspråk på nätet dygnet runt?

Jag är starkt övertygad om att vad vi har i evangeliet är de mest befriande, hoppingivande nyheter som världen någonsin har skådat. Det finns inget som har förändrat den övertygelsen hos mig. Hur kan vi då lära oss att känna igen och utmana det falska evangeliet? Jo, på samma sätt som brottsbekämpande myndigheter tränar sin personal att känna igen falska sedlar – inte genom att undersöka varje detalj hos en falsk sedel utan genom att vara fullt förtrogen med hur en äkta sedel ser ut. Vi måste vända oss till Bibelns sanningar för att få vägledning.

Noter

1. "David Mackereth: Christian doctor loses trans beliefs case", *BBC News* den 2 okt 2019 <<https://www.bbc.co.uk/news/uk-england-birmingham-49904997>> (senast läst den 18 aug 2020).
2. Tom Holland, *Dominion* (Boston: Little, Brown, 2019), s 524.
3. Roz Ward, "I will never give up fighting for a more free and joyful world", *The Guardian* den 1 sep 2017 <www.theguardian.com/commentisfree/2017/sep/01/roz-ward-i-will-never-give-up-fighting-for-a-more-free-and-joyful-world> (senast läst den 30 jan 2020).
4. Mark Sayers, *Reappearing Church* (Chicago: Moody, 2019), s 24.
5. Dale Kuehne, *Sex and the iWorld* (Ada: Baker Academic, 2009), s 35.
6. Charles Taylor, *A Secular Age* (Cambridge, MS: Belknap Press, 2007), s 473–504.
7. Philip Rieff, *My Life Among the Deathworks* (Charlottesville: University of Virginia Press, 2006).
8. Douglas Murray, *Kollektiv galenskap: Genus, etnicitet och identitet*. Sv övers Inger Lernevall och Mia Ruthman (Stockholm: Karneval förlag, 2020), s 7.
9. Ibid.

10. Ibid, s 2, där det hänvisas till Jason Lanier, *Ten Arguments for Deleting Your Social Media Accounts Right Now* (London: Bodley Head, 2018).
11. Rosaria Butterfield, *Openness Unhindered* (Pittsburgh: Crown and Covenant, 2015), 71% på Kindle.